

Míchání a oddělování

Veronika Čermáková

Dobrý den,

když jsem se někdy v září dozvěděla o připravovaném Bruslení v mantinelech etiky a o tématu, které se bude týkat supervize a vzdělávání, ráda jsem souhlasila, že si připravím příspěvek. Míchání a oddělování různých forem vzdělávání a supervize mě znepokojuje delší dobu. Častěji, než bych si přála, se dozvídám o míchání různých vzdělávacích prostorů, což nepovažuji za šťastné, někdy dokonce za nebezpečné. Podělím se s vámi o několik příběhů, které jsem vyslechla ve své terapeutické nebo supervizní praxi.

Příklad 1: supervizor mi při supervizi jeho vlastní supervizní práce vypráví o tom, jak léta superviduje ženu, která absolvovala psychoterapeutický výcvik v jeho skupině, tj. byl jejím výcvikovým lektorem. Supervize této ženy začala již během psychoterapeutického výcviku a pokračuje dosud.

moje úvahy:

- v rámci psychoterapeutického výcviku nedošlo vlastně nikdy k separaci od lektora
- supervizor, podle mého, nemůže dobře oddělovat supervizní a osobní část procesu (hrozí tedy překračování hranice supervize a psychoterapie)
- supervizor je velmi mocnou osobou
- neoddělování osobního a profesionálního modeluje pro supervidovaného neodlišování osobního od odborného také pro jeho vlastní práci s klienty

Příklad 2: klientka, která studuje vysokoškolský obor související s pomáhajícími profesemi mi v terapii vypráví o svém špatném pocitu z teoretické zkoušky. Mimochodem se zmíní, že zkoušející je současně supervizorem její praxe s klienty.

- *moje otázka: může v takovém případě být supervizní prostor bezpečným místem pro zkoumání vlastních nejistot a slepých míst? Otázkou je opět moc supervizora a zkoušejícího v jedné osobě*

V Českém institutu pro supervizi převažuje tendence k oddělování – například kdo učí v supervizním výcviku, nezkouší účastníky výcviku, kdo učí v supervizním výcviku, nevede supervize supervize, které jsou podmínkou pro přijetí k závěrečné zkoušce apod.

Pro dnešní dílnu nabízím tedy diskusi a hledání hranic mezi jednotlivými prostory:

- vysokoškolská výuka a hodnocení tamtéž
- vedení psychoterapeutického výcviku
- supervize
- vedení výcviku v supervizi
- supervize supervize ke zkoušce v supervizním výcviku
- zkoušení při závěrečné evaluaci supervizorů

Kde je nutné jasné oddělování rolí a proč?

Kde je možný překryv rolí a proč?

Kde záleží na zvážení konkrétní situace?

V malém českém prostoru je výzev ke svedení a míchání mnoho. Nejen ve výuce, ale také v supervizní praxi. Např. když jeden supervizor provádí v jedné organizaci současně mnohočetnou supervizi – současně superviduje tým i jeho jednotlivé členy a případně ještě vede supervizi řízení tamtéž. Podobné praktiky nazývané střet či konflikt zájmů známe nejen

ze supervizního mikrosvěta, ale také ze světa společnosti a politiky. Jsou základem mocenských a korupčních her.

Pojďme se teď podívat na téma míchání, směšování versus oddělování šířeji, abychom lépe rozuměli tomu, v čem je směšování a překračování hranic tak lákavé. Můj psychotherapeutický background je v psychoanalýze. Proto jsem při přemítání o míchání a oddělování sáhla po psychoanalytické autorce Janine Chasseguet-Smirgel a její knížce Kreativita a perverze s podtitulem Psychoanalýza lidské tendence posouvat hranice reality. Její pohled mi přijde inspirující a proto bych vám ho ráda ve stručnosti představila. Pojem „perverze“ autorka pojímá jako fenomén, který zdaleka překračuje perverze sexuální. Perverzí označuje autorka lidskou tendenci překračovat meze daných podmínek, tendenci k posouvání hranic toho, co je možné, k ohýbání či přeskládání reality. Předpokládá, že každý z nás má v sobě latentní perverzní jádro, které se může za určitých podmínek aktivovat. Asi všichni známe okamžiky, kdy je překročení nějaké hranice k uzoufání lákavé, kdy balancujeme na hraně rozumu (případně svědomí) a ďábelského našeptávání, že „všechno je přece možné“. A právě v tom, že „všechno nebo kdeco je možné“ je právě to největší lákání. Že pro nás neplatí limity, to je přímo hojivý balzám pro náš zraněný narcismus. Když se nám podaří popřít limity, zmizí i naše pocity bezmocnosti, malosti, nepřiléhavosti, konečnosti... Že zvládneme situace, do kterých se naši „úzkoprsí“ kolegové ani nepustí. Že ušetříme čas a peníze sobě i supervidovaným, když spojíme několik služeb do jedné (něco jako All in one-Nescafé, tedy káva, cukr a smetana v jednom – levnější a rychlejší, jen ne tak dobré). Že nasytíme svoji hladovost po moci, po penězích, po zakázkách, případně po sexu v kombinaci se supervizí...

Autorka připomíná, že základem naší křesťansko-židovské kultury, etiky a práva je princip oddělování. Tak například židovské náboženství zakazuje v košer kuchyni vařit mláďe v mléce jeho matky. V Leviticu XIX:19 Všemohoucí říká: „Když budeš připouštět dobytek, nesmíš křížit dvojí druh. Svě pole nebudeš osívat dvojitým semenem. Nebudeš nosit šaty utkané z dvojího druhu vláknů.“ Jinde (XVIII:6-18) vyjmenovává Všemohoucí příkazy spojené s incestem. Jejich cílem je zabránit prolomení bariér, jež zajišťují zachování podstaty věcí. Např.: neodkryješ nahotu svého otce tím, že bys odkryl nahotu své matky, je to tvá matka, neodkryješ její nahotu; neodryješ nahotu své sestry; neodkryješ nahotu svého syna nebo své dcery (podobně neodkryješ nahotu své tety, strýce, snachy, zeťů, švagrů a švagrových, synovců a neteří...).

Celá kniha Genesis je založena na principech rozrůznění, oddělení, diferenciaci: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“ Bůh přináší do původního chaosu řád a rozděljuje ho: „A Bůh oddělil světlo od tmy.“ Bůh také řekl: „Zazelenej se země zelení: bylinami, které se rozmnožují semeny, a ovocným stromovým podle pokolení jeho.“ Pasáž „podle pokolení jeho“ se tu opakuje jako leitmotiv – zdůrazňuje opět rozrůznění druhů, nabádá k tomu, abychom „nemísili“, vystupuje proti hybridizaci. Člověk, který nerespektoval zákon diferenciaci, se stavěl proti Bohu, byl proti „přírodě“. Vytvářel kombinace nových druhů a nových tvarů. Nahrazoval tak Tvůrce a stával se demiurgem. Všimněte si, že slovo „hybrid“ pochází z řeckého slova „hybris“ a znamená násilí, exces, krajnost, ohavnost. „Hybris“ považovali Řekové za největší hřích.

V kontrastu ke slovu „hybris“ stojí další řecké slovo „nomos“, právo. Znamená původně „to, co je rozděleno na části“. Základem práva je tedy princip separace a oddělování. V řeči označuje osobu, místo nebo věc, což znamená, že ji vyjímá z chaosu a zmatku a definuje ji. Genesis uvádí příběh stvoření nejen jako čas separace a oddělování, je to také doba pojmenovávání. „A nazval Bůh světlo dnem a tmu nazval nocí.“ Když stvořil oblohu „nazval Bůh oblohu nebem“. Opakem „nomos“ je „anomos“, což znamená bez pravidel, bez rytmu, navození zmatku a nedostatek diferenciaci hodnot – tedy živnou půdu pro mísení a situaci, kde „všechno je možné“, pro únik před vlastními podmínkami a okolnostmi.

Poměrně známá je skutečnost, že např. předvečer pádu římské říše byl spojen s uvolněním etických norem. Podobně se „doba vymkla z kloubů“ v době nastupujícího nacismu v Evropě. (Filmy Kabaret, Spalovač mrtvol).

Všimněme si, že také etické kodexy platné pro supervizi uvádějí oddělování, pojmenovávání a kontraktování jako základní prostředky pro zachování bezpečí a nezneužívání supervizního či výukového vztahu.

Etický kodex EAS

„3.09 Supervizoři, kteří supervidovaným radí ve více než jedné roli (například jako lektoři, kliničtí supervizoři, supervizoři pracující s týmem), mají v maximální možné míře omezit konfliktní oblasti. V zásadě mají být tyto role rozděleny mezi různé supervizory. Jestliže to není možné, má být supervidovaný důkladně informován o tom, jaká očekávání a jaké povinnosti provázejí každou roli. Odlišné role mají být odděleny v prostoru a čase.

3.10 Supervizoři nemají mít žádný sexuální kontakt se supervidovanými. Supervizoři se vyhnou společenskému styku se supervidovanými, pokud by mohl ohrozit vztah mezi supervizorem a supervidovaným. Jestliže je z jakéhokoli důvodu omezena objektivita supervizora nebo jeho schopnost profesionálně hodnotit, bude supervizní vztah ukončen.

3.11 Supervizoři nemají poskytovat jakýkoli druh psychoterapie jako náhradu nebo doplněk supervize. Osobní záležitosti se budou během supervize probírat jen z hlediska jejich vlivu na klienty nebo z jiných odborných důvodů.

4.11 Jestliže výcvikový program zahrnuje seberozvíjející zkušenosti, při kterých vyjdou na světlo důvěrné osobní podrobnosti, budou přijata opatření zabráňující tomu, aby se lektoři a supervizoři dostali do konfliktního postavení v případě, že mají ve výcvikovém programu ještě jiné role.“

Výklad v Etickém kodexu Českého institutu pro supervizi (ČIS)

K vícerolovosti dodává: „Doporučuje se to vůbec nedělat nebo alespoň oddělit v prostoru a čase, případně důsledně informovat o změně role. V českých podmínkách tuto neslučitelnost často nevidíme jako problém, natož abychom si uvědomovali, že může dojít k zneužití vztahu.“

Vůbec se zdá, že v našem středo- a východoevropském prostoru jsme jaksí „tolerantnější“ k překračování hranic reality. Máme sice několik úsloví o sezení na dvou židlích, o tom, že nejde být jedním zadkem na dvou posvíceních. Ale marně jsem v češtině hledala paralelu k anglickému vzájemně se vylučujícímu úsloví You can not eat your cake and have it, tedy volně přeloženo Nemůžeš dort sníst a současně ho mít nebo You can not run with the hare and hunt with the hounds, tedy Nemůžeš běžet se zajícem a současně ho se psy lovit. Podobné je to u německého varování Man kann nicht Speck haben und das Schwein behalten, tedy Nemůžeme zachovat prase a současně z něj mít sádlo. Také si musíme vybrat, jestli chceme krávu dojit, nebo ji porazit: Man kann die Kuh nur melken oder schlachten. **Zmíněná přísloví nás upozorňují na skutečnost, že si musíme vybrat, nelze mít oboje.** Zato čeština nás svádí k tomu, že to možné je, aby se vlk nažral a koza zůstala celá (podobně v ruštině I volki syty, i ovcy cely nebo v bulharštině I vlka sit, i agněto celo).

Na závěr ještě úsměvné příklady na téma míchání ze života. Když jsem čekala ve frontě na vyzvednutí balíku na poště v Praze- Dejvicích, s překvapením jsem zjistila, že si tam mohu nakoupit ve stánku i ovčí sýry. Trumfla mě ovšem kolegyně Beata s tím, že v karlínském kostele svatých Cyrila a Metoděje prodávají suši....Děkuji za pozornost.

Bruslení v mantinelech etiky II – 19.1.2012

Předneseno na „Bruslení v mantinelech etiky II.“ pořádaném Českým institutem pro supervizi dne 19. ledna 2012

Literatura:

Chasseguet-Smirgel Janine: Kreativita a perverze - psychoanalýza lidské tendence posouvat hranice reality, Portál 2001

Bachmannová Jarmila, Suksov Valentin : Jak se to řekne jinde – česká přísloví a jejich jinojazyčné protějšky, Universum 2007